

FIGURINA COCOȘ DIN COLECȚIA DE CERAMICĂ REGALĂ A MUZEULUI NAȚIONAL BRAN

Nicoleta PETCU¹

THE COCK FIGURINE FROM THE COLLECTION OF ROYAL CERAMICS OF THE BRAN NATIONAL MUSEUM

ABSTRACT

The written work „The «Cock» figurine from the collection of royal ceramics of the Bran National Museum” aims to present the story of a beautiful and valuable piece of Meissen porcelain, with polychrome painted decoration, made in the second half of the nineteenth century. The execution of these life-size figurines, begins with the desire of the Elector of Saxony Frederick Augustus I, King of Poland and Grand Duke of Lithuania known as Augustus the Strong, to make a porcelain menagerie for the Japanese Palace in Dresden, as a result of the production of Chinese-type porcelain („white gold”, hard paste) at the Meissen workshops. Among the works made by the German sculptor Johann Joachim Kändler (Kaendler, 1706-1775), who was the finest of Meissen modelers, introducing a sculptural quality to his works, were the porcelain figurines depicting large white birds and animals for the menagerie destined for the Japanese Palace. A white figurine made by sculptor Johann Joachim Kaendler, a „Padovana Cock”, is on display today in the Porcelain Pavilion of the Zwinger Palace in Dresden, a baroque architectural complex commissioned by King Augustus the Strong for his large suite. The tradition of making a porcelain menagerie continued after the death of King Augustus II of Poland, several artists from Meissen, in the nineteenth and twentieth centuries, making after the model launched by Johann Joachim Kändler in 1732, the figurine „Padovana Cock”, both in white and polychrome versions.

Keywords: Padovana Rooster, Meissen, Zwinger, Johann Joachim Kändler, Elector of Saxony, Frederick Augustus I-King Augustus II the Strong of Poland, Bran National Museum.

Muzeul Național Bran deține o valoroasă colecție de piese de ceramică, ce aparțin unor centre artistice din Occident, dar și din Orient. Unele dintre obiectele de ceramică decorau interioarele amenajate în Castelul Bran, în perioada interbelică, de către regina Maria a României. În colecția de ceramică regală a muzeului se remarcă o figurină mare, cu o înălțime de 78 cm, realizată din porțelan, cu decor pictat polichrom, cu alb, negru, nuanțe de verde, oranj, galben, violet, brun, gri, roșu-deschis, ce reprezintă un cocoș de rasă *Padovană*² (*Paduană*)³, stând pe un snop de grâu și având o atitudine de luptă, cu aripile desfăcute, capul ridicat și ciocul deschis.

¹ Șef de secție, Muzeul Național Bran; e-mail: nicoleta_petcu_dana@yahoo.com.

² E. Paștea, I. Dinu, H. Bârză, Gh. Berehoiu, *Dicționar de zootehnie și medicină veterinară*, București, Editura Agrosilvică, 1969, p. 480.

³ Valer Creța, Roman Morar, Constantin Culea, *Zootehnie generală și specială*, București, Editura Didactică și Pedagogică R.A., 1995, p. 371.

Cocoșul de rasă *Padovană*, o pasăre domestică, crescută mai mult în scop ornamental, poartă pe cap un smoc voluminos de pene⁴. Culoarea penajului variază, cele mai frecvente culori fiind alb, negru, auriu cu margine albă sau neagră, argintiu cu margine neagră; penele sunt rotunjite, iar pe spate, spre coadă, sunt grupate, formând o pelerină⁵. Smocul de pene foarte lungi „conferă capului aspectul unei flori de crizantemă la mascul sau de hortensie la femelă”⁶. Această rasă a fost importată din Polonia în jurul anului 1500 de unii cercetători padovani⁷. Datorită prezenței penelor pe cap, care înlocuiesc creasta cărnoasă s-a dovedit a fi o rasă care a tolerat frigul mai mult decât găinile locale, adaptându-se pe teritoriul padovan și „devenind un simbol al identității și legăturii cu orașul Padova”⁸.

Cocoș de rasă *Padovană*, penaj argintiu cu marginea neagră
(<https://www.domesticforest.com/padovana-chicken>)

Figurina *Cocoș* din colecția Muzeului Național Bran provine din fondul regal, fiind menționată în „Inventarul Castelului Regal Bran” din 1938 în magazia de veselă și argintărie, la poziția nr. 996: „cocoș de faianță, mare”⁹. De asemenea, în „Inventarul bunurilor aflate în Castelul Bran la data de 31 decembrie 1947” piesa apare la poziția nr. 188: „Cocoș din faianță colorat, coada puțin ruptă, H. 77”, în valoare de 350 de lei¹⁰. Figurina se afla în 1947 în fostul salon al principelui Nicolae de la etajul al IV-lea al Castelului Bran. Salonul decorat cu o sobă cu cahle ornamentate cu motive zoomorfe făcea parte din apartamentul principelui Nicolae, amenajat de arhitectul-șef al Casei Regale a României, Karel Zdeněk Liman.

Într-o imagine din fototeca Muzeului Național Bran se observă la baza figurinei marcajul cu două săbii încrucișate de Meissen, „fără adăugiri, desenate într-o formă abruptă, curbă, cu o intersecție înaltă”¹¹, versiune practică din aproximativ 1815 până în 1924¹², un mic orificiu de aerisire și un marcaj incizat, cu cifre mari, ca-

⁴ <https://www.gallinapadovana.net/it/la-galina-padovana.php>.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*.

⁹ Arhivele Naționale ale României (în continuare: ANR), Fond *Casa Regală. Castele și Palate. Castelul Bran*, dosar nr. 34 bis/1938, f. 21.

¹⁰ Idem, Fond *Ministerul Artelor și Informațiilor. Direcția Administrativă*, dosar nr. 439/1948, f. 33.

¹¹ <https://www.porzellan-museum.com/entdecken/blaue-schwerter/>.

¹² *Ibidem*.

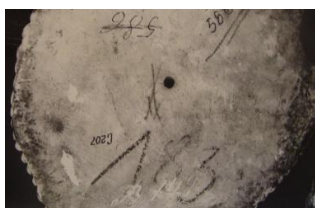
racteristic pentru figurinele executate în secolul al XIX-lea, care ajută la identificarea modelului¹³, respectiv B 149. Celelalte cifre scrise pe baza figurinei reprezintă numere de inventar.

Figurina *Cocoș* (Muzeul Național Bran, nr. inv. C. 207, foto Árpád Udvardi, 2007)

Figurina *Cocoș* înainte de restaurare (foto: Gabriela Cocora, publicată în albumul *Castelul Bran*, text Ioan Prahoveanu, 1980)

Detaliu figurina *Cocoș*
(fototeca Muzeului Național Bran)

Marcă porțelan Meissen,
circa 1815-1924¹⁴.

Suferind o restaurare anterioară cu un modelaj nepotrivit și o integrare cromatică necorespunzătoare, în anul 1995 figurina a fost restaurată de sculptorul restaurator Dan Mihai de la Muzeul Bran. Cu acest prilej au fost remodelate elementele pentru completări (mulaj și turnare ipsos după martori existenți), s-a curățat integral piesa, au fost integrate cromatic elementele completate, fiind confecționat și un soclu de lemn (decupare mecanică și furniruire a soclului)¹⁵.

După amenajarea Castelului Bran ca muzeu, figurina *Cocoș* a făcut parte din expoziția permanentă a castelului, fiind expusă mai mult timp în Salonul de Muzică de la etajul al III-lea. În funcție de microclimatul din castel, după reconstituirea interiorului din perioada interbelică (1998), pe rafturile bibliotecii fixe, în sezonul estival, erau așezate cărți și obiecte identificate în inventarele de epocă, iar în sezonul rece acestea erau înlocuite cu obiecte din ceramică, printre ele numărându-se și figurina de porțelan.

¹³ Judith Miller, *O abordare mai detaliată a antichităților*, București, Editura M.A.S.T., 2000, p. 127.

¹⁴ <https://www.porzellan-museum.com/entdecken/blaue-schwerter/>.

¹⁵ Conform dosarului de restaurare *Cocoș*, nr. inv. C. 207 din arhiva documentară a Muzeului Național Bran.

Salonul de Muzică al Castelului Bran
(fotografie publicată în albumul *Castelul Bran*,
București, Editura Ad Libri, 2001, p. 24)

În perioada iunie 2009-iunie 2018, expoziția de ceramică amenajată în pavilionul central al clădirilor Vămii Medievale Bran a cuprins și figurina de porțelan Meissen înfățișând un cocoș. Astăzi, piesa se păstrează într-unul dintre depozitele muzeului, necesitând o intervenție de restaurare.

Porțelanul este un „produs ceramic vitrificat, de culoare albă strălucitoare, impermeabil, translucid, sonor, obținut dintr-o argilă foarte fină, constituită din caolin, cuarț și feldspat, în proporții aproape egale; pentru a-i conferi proprietăți speciale se adaugă și alți componenți (oase măcinate, silex etc.). Acest amestec bine macerat sub formă de pastă se arde la o temperatură înaltă (1.250-1.450°C). Pasta se toarnă în forme sau se modelează, ambele operații fiind manuale. Piesele se acoperă cu glazură, apoi se decorează cu diferite motive pictate, imprimate sau modelate separat și aplicate ulterior. Culorile de email sunt alese în funcție de rezistența lor la ardere (...). După încercări nereușite de a produce un porțelan asemănător celui chinezesc, făcute în secolul al XVI-lea la Florența, se reușește, datorită descoperirii caolinului în Europa, să se fabrice așa-numitul p[orțelan] dur (asemănător celui chinezesc). În 1709, alchimistul [Johann] Friedrich Böttger (1682-1719) descoperă zăcăminte de caolin la Meissen (Saxonia). Prima manufactură europeană de p[orțelan] se organizează în castelul Electoralului August cel Puternic al Saxoniei (Castelul Albrechtsburg)”¹⁶, la Meissen.

Fabrica de la Meissen, prima fabrică europeană care a reușit să producă porțelan de tip chinezesc (pastă tare), este binecunoscută „pentru superbe figurine de porțelan realizate la jumătatea secolului [al] XVIII[-lea], care reprezintă unele dintre produsele ei cele mai valoroase”¹⁷.

Sculptorul german Johann Joachim Kändler (Kaendler, 1706-1775) a fost angajat la această fabrică în 1731¹⁸, lucrând ca maestru modelator în perioada 1733-1775¹⁹. A fost cel mai fin dintre modelatori, introducând o calitate sculpturală operelor sale²⁰. „Printre primele figurine produse la atelierele de la Meissen se găseau și

¹⁶ Mircea Popescu (coord.), *Dicționar de artă. Forme, tehnici, stiluri artistice. N-Z (vol. II)*, București, Editura Meridiane, 1998, p. 64-65.

¹⁷ Paul Atterbury, Lars Tarp (consultanți editoriali), *Enciclopedie ilustrată. Antichități*, București, Editura M.A.S.T., 1998, p. 62.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Judith Miller, *op. cit.*, p. 126 și p. 209.

²⁰ P. Atterbury, L. Tarp, *op. cit.*, p. 62.

păsările mari și albe și animalele”²¹ pentru Palatul Japonez al lui Augustus cel Puternic, elector de Saxonia²². Pe lângă executarea figurinelor mari cu animale și păsări, Johann Joachim Kändler a produs opere încântătoare la o scară mai modestă, cum ar fi figurinele cu veverițe sau figurinele din „Commedia dell'Arte” ori „Comedia Italiana”²³. J.J. Kändler „a ridicat executarea de figurine de porțelan la rangul de artă”²⁴.

Frederick Augustus I a fost elector de Saxonia și rege al Poloniei și mare duce de Lituania ca Augustus al II-lea cel Puternic, fiind unul dintre cei mai bogați monarhi și cei mai importanți patroni ai artelor epocii sale, un pasionat colecționar de porțelan. În anii 1720 și-a construit la Dresda Palatul Japonez, pentru a găzdui la primul etaj vasta sa colecție de porțelan din Orientul Îndepărtat și piesele realizate la Meissen²⁵. Pentru menajeria sa de porțelan a comandat la fabrica Meissen aproximativ 600 de figurine de animale și păsări în mărime naturală, exemplare autohtone, exotice și chiar a unor fiare mitice, începând cu anul 1730, dar problemele tehnice și decesul său în 1733 au dus la abandonarea proiectului înainte ca acest număr să fi fost atins, producția terminându-se înainte de 1739²⁶. Menajeria de animale și păsări din porțelan, lăsată în alb, reprezintă o etapă importantă a fabricării porțelanului european²⁷.

Regele Augustus al II-lea cel Puternic (https://ro.wikipedia.org/wiki/August_al_II-lea_al_Poloniei) și **Palatul Japonez** (<https://vacantaesoterica.blogspot.com>)

Printre figurinele mari executate de Johann Joachim Kändler la fabrica de la Meissen se numără și „Cocoșul de rasă Padovană”, una dintre cele mai frumoase păsări create de sculptor pentru menajeria de porțelan comandată de Augustus al II-lea cel Puternic pentru Palatul Japonez de la Dresda.

O figurină albă realizată de sculptorul J.J. Kaendler, reprezentând un cocoș de rasă Padovană, este expusă astăzi în Pavilionul de porțelan al Palatului Zwinger din Dresda, complex arhitectural în stil baroc, comandat de regele Augustus cel Puternic pentru suita mare pe care o avea. Regele și-a dorit un loc cu „un decor splendid adecvat reprezentațiilor teatrale, întrecerilor cavaleriești și evenimentelor ecvestre”²⁸. Aici, arhitectul Matthäus Daniel Pöppelmann a început „construcția unei oranjerii

²¹ *Ibidem*, p. 60.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*, p. 62.

²⁴ *Ibidem*, p. 318.

²⁵ https://www.cefiro.main.jp/Johann_Joachim_Kaendler.html.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ Ulrike Schober, *Castele și palate din Europa*, Oradea, Editura Aquila'93, 2008, p. 114.

(...) în 1710²⁹, Pavilionul Rampart și Galeria Lungă fiind construite între 1714 și 1716³⁰, iar restul „clădirii a fost înălțat în 1718 ca o imagine simetrică în oglindă, înțâi din lemn și apoi din piatră între 1723 și 1728”³¹. Tot aici, „au fost făcute straturi de flori în interiorul curții, (...) pe când locul pentru festivități ocupa centrul zonei”³². Artistul Balthasar Permoser, care lucrase în Italia, a supravegheat „detaliile sculpturale”³³ ale Palatului Zwinger. După bombardarea Dresdei din 1945, palatul a fost puternic afectat, restaurarea sa începând la câteva săptămâni după sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial și finalizându-se în 1964³⁴. Astăzi palatul adăpostește mai multe muzee, care cuprind galeria de pictură, Cabinetul Regal de Instrumente Matematice și Fizice, colecția de porțelan. Pavilionul de porțelan al Palatului Zwinger găzduiește colecția fondată de regele Augustus cel Puternic în Palatul Japonez, cuprinzând obiecte din porțelan tradițional chinezesc și japonez, printre care se numără vasele chinezești (vaze cu dragoni) preluate de regele Augustus cel Puternic de la regele Frederik William I al Prusiei la schimb cu o unitate de 600 de cavaleriști³⁵, colecția de porțelan german, majoritatea piese de Meissen, sculpturi din porțelan, seturi cu ustensile de masă etc.

Palatul Zwinger, Pavilionul de porțelan (foto Nicoleta Petcu, 2019)

Într-una dintre sălile muzeului este amenajată menajeria de porțelan alb comandată de regele Augustus cel Puternic, unde figurina „Cocoș de rasă Padovană” este expusă sub o arcadă, la perete, alături de trei figurine realizate de J.J. Kaendler în anii 1734, 1735 și 1739/40, înfățișând un corcodel mare și două gaițe eurasiatice.

Tradiția realizării unei menajerii de porțelan a continuat și după decesul regelui Augustus al II-lea cel Puternic, mai mulți artiști de la Meissen din secolele XIX-XX confecționând după modelul lansat de Johann Joachim Kändler în 1732, figurina reprezentând un cocoș de rasă Padovană atât în varianta albă, cât și în varianta policromă. Modelele realizate în 1854 de Ernst August Leuteritz după modelul confecționat de J.J. Kändler în 1732 au reprezentat o sursă de inspirație pentru artiștii de la Meissen de la sfârșitul secolului al XIX-lea sau pentru cei din secolul al XX-lea.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ *Ibidem*.

³² *Ibidem*, p. 114, 119.

³³ *Ibidem*, p. 114.

³⁴ *Ibidem*, p. 119.

³⁵ https://www.cefire.main.jp/Johann_Joachim_Kaendler.html.

Menajeria de porțelan a regelui Augustus cel Puternic, Palatul Zwinger
(foto Nicoleta Petcu, 2019)

Figurina Cocos de rasă Padovană, Johann Joachim Kaendler, 1732,
Palatul Zwinger, Dresda (foto Nicoleta Petcu, 2019)

Astăzi, fabrica de porțelan de la Meissen oferă spre comercializare figurina reprezentând un cocos de rasă Padovană după modelul lui Johann Joachim Kaendler din anul 1732, atât în varianta albă, cât și în cea policromă³⁶. Figurinele având o înălțime de 77 cm și o greutate de 19.300 g fac parte „dintr-o colecție exclusivă de figuri mari în ediție limitată”³⁷. Fabrica de porțelan de la Meissen se bazează „pe cel mai mare și mai vechi stoc de matrițe de ipsos, modele istorice și șabloane din lume, care pot fi utilizate, printre altele, pentru a reproduce aproape toate formele care au fost create vreodată în fabrică”³⁸, „cel mai bun porțelan Meissen” fiind fabricat „manual în mod tradițional”³⁹.

Figurine Cocos de rasă Padovană, Johann Joachim Kaendler, 1732, fabrica de porțelan de la Meissen (*ibidem*)

³⁶ <https://www.meissen.com/de/000080-76m03-1.html>,
[900180-76m03-1.html](https://www.meissen.com/de/900180-76m03-1.html).

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ <https://www.erlebnisswelt-meissen.com/de/manufaktur>.

³⁹ *Ibidem*.

O figurină de porțelan realizată la Meissen în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, reprezentând un cocoș de rasă Padovană, cu decor pictat policrom, a participat la expoziția de la Palatul Dorotheum din Viena, în perioada 20 aprilie-2 mai 2019, fiind estimată între 11.000 și 15.000 euro (expert Ursula Rohringer)⁴⁰. Piesa marcată la bază, având o înălțime de 77 cm, realizată după un model de Ernst August Leuteritz din 1854, model nr. B 144, confecționat după un model de J.J. Kändler din 1732, a fost vândută de Casa de licitații Dorotheum, în 2 mai 2019, cu 19.050 euro⁴¹.

Figurină *Cocoș mare de rasă Padovană*, a doua jumătate a secolului al XIX-lea
(<http://www.dorotheum.com/en/I/6158991/>)

Alte figurine de porțelan reprezentând un cocoș de rasă Padovană au participat la expoziția de la Palatul Dorotheum din Viena în perioada 12 octombrie-24 octombrie 2019, fiind estimate între 12.000 și 20.000 euro (expert Ursula Rohringer)⁴². Una dintre acestea, cu decor pictat policrom, realizată la sfârșitul secolului al XIX-lea, cu o înălțime de 79 cm, marcată la bază sub glazură cu două săbii albastre încrucișate, a fost confecționată după modelul B 144 de E.A. Leuteritz, realizat în 1854 după figurina creată în 1732 de J.J. Kändler. Piesa a fost vândută de Casa de licitații Dorotheum, în urma licitației din 24 octombrie 2019, cu 15.540 euro⁴³.

Figurină *Cocoș mare de rasă Padovană*, sfârșitul secolului al XIX-lea
(<https://www.dorotheum.com/en/I/6426455/>)

O altă figurină din porțelan cu decor pictat policrom, ce reprezintă un cocoș cu o creastă violetă, pene colorate cu galben, verde, oranj, albastru, brun, roșu și o î-

⁴⁰ <https://www.dorotheum.com/en/I/6158991/>.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² <https://www.dorotheum.com/en/I/6426455/>, <http://www.dorotheum.com/en/I/6426452/>, <https://www.dorotheum.com/it/I/6426446/>, <http://www.dorotheum.com/it/I/6426449/>.

⁴³ <https://www.dorotheum.com/en/I/6426455/>.

nălțime de 76 cm, a fost vândută de Casa de licitații Dorotheum în urma licitației din 24 octombrie 2019 cu 14.270 euro. Piesa poartă marca cu două săbii albastre încrucișate sub glazură, fiind executată aproximativ în anul 1975, după modelul nr. 76.023, de E.A. Leuteritz din 1854, fostul nr. 149, după figurina realizată de J.J. Kändler în 1732⁴⁴.

Figurină *Cocoș mare de rasă Padovană*, circa 1975
(<http://www.dorotheum.com/en/I/6426452/>)

Un exemplar alb, nevândut de Casa de licitații Dorotheum în urma licitației din 24 octombrie 2019, având o înălțime de 77 cm, marcat cu două săbii albastre încrucișate cu punct, datând din perioada 1924-1934, a fost confecționat după modelul nr. B 144 de Ernst August Leuteritz din 1854, realizat după modelul lui Johann Joachim Kändler din 1732⁴⁵.

Figurină *Cocoș mare de rasă Padovană*, 1924-1934
(<https://www.dorotheum.com/it/I/6426446/>)

Casa de licitații Sotheby's a estimat o figurină mare de la sfârșitul secolului al XIX-lea, bine restaurată, reprezentând un cocoș cu decor pictat policrom, de la 8.000 până la 10.000 USD⁴⁶. Piesa cu o înălțime de 75,6 cm a fost modelată de E.A. Leuteritz după originalul din secolul al XVIII-lea de J.J. Kändler, purtând o marcă cu două săbii încrucișate albastre sub glazură, nr. model B 144, incizat, și nr. 209⁴⁷.

Continuând tradiția menajeriei de porțelan, Erich Oehme a preluat modelul cocoșului conceput și executat de Johann Joachim Kändler în 1732, adaptându-l și lansându-l în 1921, figurina fiind marcată cu săbii, incizată cu B 144 și scrisă cu 104

⁴⁴ <http://www.dorotheum.com/en/I/6426452/>.

⁴⁵ <https://www.dorotheum.com/it/I/6426446/>.

⁴⁶ <https://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2016/collections-volume-two-silver-vertu-ceramics-russian-n09561/lot.391.html>.

⁴⁷ *Ibidem*.

D⁴⁸. Piesa a fost estimată între 10.000 și 15.000 USD, fiind vândută cu 50.000 USD la licitația închisă din 20 octombrie 2006 de Casa de licitații Christie's⁴⁹.

Figurină mare *Cocoș de rasă Padovană*, sfârșitul secolului al XIX-lea,
(<https://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2016/collections-volume-two-silver-vertu-ceramics-russian-n09561/lot.391.html>)

Figurină mare *Cocoș de rasă Padovană*, Erich Oehme, 1921
(<https://www.christies.com/lot/lot-a-large-white-meissen-model-of-a-5806760/>)

Problematika figurinei de porțelan reprezentând un cocoș din colecția Muzeului Național Bran a fost abordată și de Anca Pop (Popp) în lucrarea „Ceramică, faianță, porțelan, cloisonné în patrimoniul Muzeului de artă Brașov și al Muzeului Bran”, publicată în *Revista muzeelor și monumentelor* (nr. 4/1983), precum și în catalogul „Ceramică, faianță, porțelan, cloisonné din colecția Muzeului Județean Brașov și a Muzeului Bran” publicat de Muzeul Județean cu sprijinul Comitetului de Cultură și Educație Socialistă al Județului Brașov.

Având în vedere forma mărcii cu cele două săbii încrucișate, prezența marcatului incizat, care ajută la identificarea modelului, coloristica, dar și opinia experților de la renumitele case de licitații amintite, cu privire la piesele licitate, considerăm că figurina de porțelan *Cocoș de rasă Padovană* din colecția Muzeului Național Bran poate fi datată ca aparținând celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea.

⁴⁸ <https://www.christies.com/lot/lot-a-large-white-meissen-model-of-a-5806760/>.

⁴⁹ *Ibidem*.